Den 8 Juli 1859

Förord till den elektroniska utgåvan

Under arbete...

Den 8 Juli 1859.

———

ETT MINNESBLAD,

TECKNADT

AF

M. J. CRUSENSTOLPE.

STOCKHOLM,
HULDBERG & KOMP:S BOKTRYCKERI,
1859.

Oscar I, den milde Konungen, är ej mer!......

Aldrig klappade under purpurn ett hjerta varmare för menskliget, upplysning och samhällsutveckling; aldrig herrskade på thronen mindre fördomar, mångsidigare bildning, vidsträcktare detaljkännedom; aldrig fördes rättvisans svärd af frommare händer, eller symboliserade maktens spira trognare den Styrandes sympathier för folkens trefnad, förkofran och belåtenhet. I detta ädla bröst träffade olyckan och behofven alltid medlidande, ofta tröst, — icke ordens ofruktsamma jemmer, men handlingens hugsvalande balsam i desvidande såren. Det enda ordet »Landsfader» uttrycker den hädangångne Furstens egen hela uppfattning af sitt konungsliga kall.

”*Och barnen se med smärta Hur Fadren från dem går. Och på hans kalla hjerta Det faller mången tår: Ty i det hjertat bodde En dygd så hög och mild: Guds godhet der förtrodde Åt oss sin egen bild.*”

Så klingade, klagande och smickrande, »Davidsharpan i Norden» vid Carl XIII:s graf; men hennes återklang nu vid Oscar I:s ger endast toner af osminkad sanning.

Var således denne Furste en ljusbild utan skugga, en skapad varelse utan fel, ett konunga-ideal att uppställa i historiens Pantheon?

Ingalunda. Han var menniska, med menskliga brister; med egenskaper, icke förvånande stora, men värderika och älskliga, framför allt sedda från det enskilda lifvets ståndpunkt. Vid hans första nattvardsgång lärde Wallin — »Skalden som få, Talaren som ingen» — honom att bedja:

”*Jag icke vill, med likars blod, Ett fruktadt namn förvärfva: Ett älskadt namn af vis och god Låt mig, o Gud! få*

ärfva. Ej beder jag om ostörd fröjd, Men visdom, kraft och sinneshöjd. Att mig och andra styra."

Om också ej i *allt* bönhörd, visar dock Konung Oscars både lefnad och regering, att han haft bönen i minnet.Detta springer ändå bjertare i ögonen, när man dermed sammanhåller den »målning af en christen», som han sjelf reciterade, efter det slutade religionsförhör, hvilket föregick den heliga akten:

"*En fader älskar han i varelsernas Gud. Och älskar menskorna som bröder. Saktmodig, tålig, mild, förnöjd med Guds behag Och mensklig ordning undergifven. Han ser en lika vis, en lika helig lag För sina gerningar och sina öden skrifven. Försäkrad, att ett hufvudhår Ej utan Herrans vink skall från hans hjessa falla. Han lugn och oförfärad går Dit samvete och pligt och* **Rätt och Sanning** *kalla.*"

Så länge Konungagriften ännu gapar efter sitt nya rof, låter historien den stränga griffeln ligga nere och saknaden ensam har ordet. I smäck och gravor sätter sig Svea icke till doms. Hon pjunkar väl icke eller med konstlad sorg, men hon bär aktning för den rättmätiga familj-smärtan: och om mycket finnes, som hon önskat annorlunda och bättre, erkänner hon dock tacksamt det goda som skett, och förbiser ej syftningens välmening äfven då framgången strandat mot missräkningar. Mellan det braskande loftalet och det frätande klandret — begge lika olämpliga vid en kunglig katafalk — löper en neutral gångstig, der det visserligen ej alltid är lätt att hålla jemnvigten; men den fasta föresatsen att icke slinta inger oss mod att beträda den, och är läsaren en borgen åtminstone för uppsåtets oväld.

Det fanns en dryck, — blott en enda! — af hvilken Konung Oscar älskade att berusa sig:populariteten. Han njöt den kanske allt för hängifvet och till öfvermått både som thronföljare och i förstone äfven som monark. Men

"*Snar är på jorden, den rusande*
glädjen, ack! snar",

och popularitetens susande perlor likna deri fullkomligt Champagnens, att: de förflyga. Men de förflyga hastigast just om man äflas att hålla dem qvar och, lik irrblosset, flyr populariteten undan, ju ifrigare och enträgnare man bemödar sig att uppfånga den i flykten. Den ädle Fursten försökte således det rentaf omöjliga, då han ville fjettra den luftiga gestalten vid sin lefnads char. Deraf mången vacklande gåta, månget obesvaradt frågetecken i hans regeringssystem.

Svenskarne sågo med deltagande och nöje, huruledes »telningen född af södra solen», slog rötter, frodades och bar frukt i vår nordiska mark. De kringgärdade honom tidigt med sin tillgifvenhet och sina välönskningar. Carl Johan älskade utan tvifvel sin enfödde son, älskade att finna honom älskad af det folk som lydde under denna spira, men älskade framför allt att vara älskad sjelf och älskad mer än någon annan. Blott till en viss tid och i ett visst mått behagade honom således den folkgunst, hvaraf Kronprinsen kringsväfvades: derefter och deröfver väckte den hos Konungen svartsjuka, till och med farhågor. Stunder och tillfällen funnos, då det höga fördystrade lynnet utkräfde dyr betalning för äran att äga arfsrätt till thronen. Ja, allt sedan Carl Gustaf trånade på Ölandunder det sista skiftet af Christinas nyckfulla, misstänksamma styrelse, har ingen svensk thronföljare någonsin vegeterat i en så ömtålig och klämd ställning som Oscar. Af naturen sluten, blef förbehållsamheten honom nu en lefnadsregel, anbefalld af försigtigheten, och sjelfbeherrskning hans stundliga öfning. Deraf uppkommo på samma gång förmågan och vanan, att hålla leendet i beredskap på läpparna, äfven då bedröfvelsen blödde eller harmen lågade i hans barm.

Ju häftigare organerna för hans faders vilja brottades mot allmänna tänkesättet, desto närmare slöt sig detta tätt intill thronföljaren, som, passif af tvång, passif åtminstone till utseendet, likväl i tysthet ej var overksam, att, så vidt ske kunde, hela eller mildra såren, som öfverilad eller missledd stränghet tillfogat. De stora, på framtiden ställda förhoppningar, som häraf helt naturligt alstrades, uttalade det mindre välbetänkta nitet stundom allt för öppet och högljudt. Derigenom stegrades ännu mer de mörka tankarna hos maktens högste innehafvare, och Oscars belägenhet förvärrades dag efter dag; hans kinkiga roll blef allt svårare och svårare både att utföra och att uthärda.

Om inflytandet motsvarat uppdragens myckenhet och glans, skulle han ej haft orsak att beklaga sig öfver föreskrifven overksamhet. I sin person förenade Kronprinsen befattningarna af Stor-Amiral, General-Fälttygmästare och Chef för artilleriet, General-befälhafvare i ett militärdistrikt, Kansler för rikets Universiteter, Præses i Landtbruks-Akademien samt högste Styresman för Artilleri-läroverket. Att vara allt dettasamtidigt och med besked förutsätter en öfverlägsenhet, som dock sällan eller aldrig torde fallit på någon menniskas lott. Om Oscar tog dessa sina så olikartade uppdrag, dem han kanske sjelf ansåg sig vuxen, i allvarlig mening, låg sådant väl icke i Carl Johans plan, och ännu mindre i deras, som hos Konungen stodo högst i gunst och främst i förtroende. Den lysande titeln unnade de gerna och obetingadt åt den unge Fursten; för gagnet och det egentliga inflytandet droge de sjelfve försorg.

Det växte dock, äfven med Konungens samtycke, i mån som motståndet växte honom sjelf öfver hufvudet, efter icke blott misslyckade, men till och med återstudsande bemödanden att med maktspråk och våld kufva och qväsa. Jemväl detta samtycke förutan funnos mellanåt hemliga vägar, som ledde till målet. På dessa träffade han välvilliga ledsvenner, någon gång bland thronens närmaste omgifning, hvilkas tjenstaktighet det icke ens var lofgifvet att ana. Så visst är, att omtankan för den dag som stundar, nästan alltid blandar sig i njutningen af den dag som skrider mot aftonen.

Oinskränkt uppläts åt thronföljaren till sysselsättning och förströelse vetenskapernas, litteraturens och de sköna konsternas fält. Berzelius räknade honom bland sina lärjungar, äfvensom han sjelf uppvaktades i sitt hof af Friherre Wrede. Scenens företeelser följde han städse med otröttadt interesse och försökte någon gång sin egen skådespelaretalang vid hofspektakler. Musik, målning och militär-exercìs utgjorde länge hansverksamhets hufvudsakliga föremål. Han tonsatte, spelade piano, sjöng, ritade, fantiserade ömsom melodier, ömsom uniformer, hvilka sedermera påbödos för svenska arméen, lekte krig vid öfningsläger, författade tidningsuppsatser och böcker — åtminstone *en* bok, som gjort ofantligt uppseende, till och med utom Sveriges landamären, och inom dem medfört stora praktiska resultater: den »Om Straff och Straffanstalter», filantropisk i sin idée och till sin syftning.

Konstnärer och skalder, som, utan gensägelse, funno understöd och hägn under Carl Johans regering, lofvade sig med Oscars ett nytt Augusti tidehvarf, fördunklande Gustaf III:s. I den furstlige dilettanten helsade konstnärerne en yrkesbroder, och skalderna hyllade honom som »en föreningslänk mellan de elementer som nu kämpa om verlden, mellan den gamla och nya tiden». Söndringen mellan de inbördes så hätska vitterhetsskolorna sammansmälte till harmoni när det gällde thronföljaren, ty han var allas förhoppning och vän, följaktligen allas stolthet och inlät sig i personlig och förtrolig beröring med representanter af dem alla. Wallin hade varit hans religionslärare, Atterbom hans lärare i Tyska språket och litteraturen, Ling i fäktkonsten, v. Bescow var hans Handsekreterare; för Tegnér och Geyer stodo dörrarna till hans kabinett alltid öppna; Nicander gjorde, till största delen på hans bekostnad, en vidsträckt och långvarig utrikes resa, under förhållanden då man icke, som nu mera, kunde taga hela kontinenten i ögonsigte under några veckors sommarfärd; o. s. v.Och huru har icke Oscar — Kronprins kanske mindre än Konung — gifvit arbete och bröd åt sin förste lärare i ritkonsten, Westin, hvilken först satte penseln i hans hand!

Resultatet af den 5 Februari 1818 hade ej rubbat ett hårsmån af regeringssystemet, hvarken i den yttre eller inre politiken: den 8 Mars 1844 medförde en nästan fullkomlig omhvälfning i begge. I förra afseendet hade man ditintills företrädesvis lagt sig vinning om att stå väl hos Czaren, öppet burit hans färger och inför Europa bröstat sig öfver inflytandet af sitt mäktiga förbund med honom: nu gjorde man till sitt ögonmärke att afskudda de gyllene fjettrarna och visa Europa den bestämda afsigten att dädanefter stå på egen botten. Under kröningsbalen på rikssalen undvek Drottningen att dansa med ryska sändebudet, och det svenska hos hofvet i Petersburg, Friherre Palmstjerna, en af våra utmärktare diplomater, återkallades kort derefter, just derföre att hela verlden visste att han var särdeles väl anskrifven hos Kejsar Nicolaus, hvilken man genom Palmstjernas återkallelse ville visa, väl icke tänderna, men svalnad inställsamhet. Mellan kabinetten i Stockholm och Köpenhamn, der på afstånd en krona glindrade utan direkt arfföljd, växte deremot förtroligheten dag efter dag, tillika med undfallenheten i Stockholm för Christiania, och med ynglingahänförelsen till både grundval och medel, invigdes

en alldeles afsöndrad, men efemerisk, *skandinavisk* politik. Dennas enda frukter för Sverige blefvo dyra, men overksamma, på ära toma krigsrörelser 1848 och en gemensamneutralitetsförklaring af de skandinaviska rikena, med buller och bång förkunnad vid början af det österländska kriget, men innan dess slut frånträdd och upphäfven, genom Sveriges traktat med vestmakterna den 21 November 1855.

Till ära för Konung Oscar och gagn för fosterlandet, har han i häfderna efterlemnat tvänne ovanskliga minnen af sin yttre statskonst, medelst Sveriges friköpande från de nesliga årliga brandskatterna, dels till sjöröfvare-nästena på Afrikanska kusten, och dels till Danmark för seglatsen genom Öresund.

En bitter erfarenhet under denne Konungs thronföljare-period hade bibragt honom afsky för inflytandet af regenters gunstlingar; och han var för öm familjfader, för ädel landsfader att blottställa de sina och sitt folk för ett återfall i den hårda pröfning, som han sjelf undergått. Då han med sitt mildt skämtsamma och oskyldigt sarkastiska lynne kort efter sitt uppstigaпde på thronen yttrade till sina Rådgifvare: »Jag börjar inse, att en konung ej kan vara utan en gunstling och jag har också redan gjort mitt val; ja, mine herrar! jag har gjort det oåterkalleligen; min son, Kronprinsen, är den gunstling, med hvilken jag samtalar och rådgör om alla statens angelägenheter», bröt han på en gång stafven öfver den förra regimen och gaf programmet för sin egen. Man kan dervid endast tillägga, att om också inflytandet sedermera icke uteslutande stadnade hos Kronprinsen, gick det åtminstone ej ur den höga familjen.

Äfven i handling skyndade Oscar att ådagaläggahuru skiljda hans åsigter voro från företrädarens. Kännande sitt fotfäste i folkets trohet och huru litet detta är begifvet på politiska ränksmiderier, blef en af hans första regeringsåtgärder, att af egen drift upphäfva det, äfven genom sin formvidriga tillkomst, förargelseväckande förbudet, som med hårdt straff belade all beröring af hvad beskaffenhet som helst med den ur Sverige förvisade konungaätten, hvilken den 10 Maj 1809 förklarades svenska thronen förlustig.

Ständernas beslut om upphörande af den så kallade indragningsmakten, som under hela Carl Johans regering utgjort ett trätofrö mellan denna och allmänna tänkesättet, äfvensom mellan de begge statsmakterna inbördes, sanktionerade Konung Oscar utan vilkor och tvekan.

Ett vigtigt framsteg gjordes på den konstitutionella banan, då tiden mellan lagtima riksdagar förkortades från fem till tre år. Allt är väl dermed icke i detta afseende väl bestäldt; ty för ärendernas jemna gång, vidmakthållande af lifvet i vårt grundlagliga statsskick och behöflig vexelverkan mellan statsmakterna erfordras *årliga* riksdagar, men då lika oundgängligt, att 109 §:n Rfmn och 80 §:n Rd-O:n varda en sanning, så att riksdag icke, under hvilka förhållanden som helst, må kunna räcka en enda dag utöfver fyra månader. — För öfrigt bevisa Konung Oscars bemödanden för National-Representationens ombildning, att han klart insåg hvaruti såret består, ehuru organerna för hans upplysta afsigter ej lika klart insågo botemedlen och sättet att använda dem. Men det högtidligt, å Konungens vägnaruttalade löftet, »att denna fråga icke kan falla», och den genomgripande reform, som just nu på naturlig väg blifvit utförd i Borgare-Ståndet, inger fosterlandsvännen den fasta förtröstan, att det högvigtiga problemet skall både kuппa och blifva i laglig ordning nöjaktigt löst. Misströstom icke, att hvad Oscar härutinnan högsinnadt afsett må vinna fullbordan under Carl XV!

Bland de flera stora lagreformer, som göra Konung Oscars regering minnesvärd, intaga den lika arfsrätten och qvinnans myndighet ett utmärkt rum, äfvensom upphäfvandet af Lagmans-, Kämners- och Riddare-Syne-Rätterne. Historien skall ej eller glömma, att det är under hans regering och hufvudsakligen geпom hans initiatif, som Sverige blifvit delaktigt af de båda sekular-uppfinningarne: jernvägarna och elektriska telegrafen.

Och med huru varmt och lyckosamt interesse omfattade icke den nu hädangångne Konungen folkundervisning och industriel förkofran! Han satte sin ära uti att styra ett upplyst folk och ett folk i välstånd.

Liksom för att hembära en sista hyllning åt Oscar den Mildes system, vidtogo statsmakterna då de under hans lifstid sista gången sammanträffade tvänne åtgärder, som en flägt af hans anda syntes hafva vidrört: husagans afskaffande och bestraffning för djurs misshandlande. Med afskaffandet af spö- och risslitning gick en af hans käraste önskningar i fullbordan.

Man måste noga särskilja de perioder under Oscar I:s regering, då helsa och själsförmögenheter tillstaddehonom, att utan annans impuls handla och besluta, från dem, när hvad han gjorde eller underlät saknade den egendomliga pregeln af hans sjelfständiga vilja. Och dervid må man ej inbilla sig, att den officielt tillkännagifna sjukligheten utgör den rålinia, som är att uppdraga mellan kathegorierna af de förfoganden, hvilka äro, eller icke äro, att tillräkna Högstsal. Hans Maj:t personligen. Bedröflighetstillståndet förkunnades ej förr än i elfte timmans femtiondenionde minut, och *derförinnan* kunde ett omisskänneligt inflytande verka, som, utan kontroll och skyddadt mot ansvar, förstod att ingifva tankar, hvilka törhända icke alltid skulle öfverensstämt med Konung Oscars egna, om han ägt sin fulla kraft.

Det Augustiska tidehvarf, som snillet och talangerna påräknat med denne monarks uppstigande på thronen, uteblef likväl, och icke ens ett Tredje Gustaviskt vidtog. Det är nu endast om våra landsmän vi tala; ty aldrig hafva så många utländningars bröst blifvit höljda med svenska hederstecken, som af Oscar I. Rysslands Catharina II, som på samma sätt visste att göra sig Europas utmärkta personligheter förbundne och benägne, synes härutinnan hafva utgjort hans förebild.

Konung Oscar glömde nästan aldrig det och den, som en gång misshagat honom, men undanröjde gerna sjelf, äfven med egen uppoffring, stötestenar, som misshagade allmänna tänkesättet. Deraf lemnade han hufvudstaden ett talande vedermäle i anbudet, att till kommunen kostnadsfritt afstå alla på Helgeandsholmen befintliga byggnader, så snart, man anvisade någon annanlämplig plats för hofstallet. Våra myndigheters vanliga obekymrade tröghet beröfvade honom tillfredsställelsen, att i Stockholms förskönande upplefva resultatet af denna sin ädelmodiga afsigt.

Under Konungens erkändt sjuka tillstånd, medan förhoppningar ännu funnos om fullkomligt återställande, organiserades Regeringen i enlighet med den konventionella Riksakten, i uppenbar strid mot svenska Regeringsformen. Den förödmjukelse och den verkliga fara för Sverige, som detta grundlagsvidriga prejudikat medförde, må dock ej tillräknas Oscar. Fysiskt och psykiskt lidande beslöjade hans skarpsinnighet, och till Sveriges olycka var han omgifven af Rådgifvare med ändå dunklare förstånd, ändå slappare vilja och med slumrande fosterlandskänsla.

Tvänne hjertfrätande sorger fullbordade sedermera tid efter annan, att förhärja den ömsinte Konungens kropps- och själskrafter: Hertigarnes af Upland (hans andre, allmänt älskade son) och Södermanland (hans späde sonson) dödsfall. Visserligen återhemtade han sig småningom äfven efter dessa ödets hårda slag, och fann i sin smärta lindring genom folkets oskrymtade deltagande: men hvarken helsan eller sinnets styrka återfingo fasthet och bestånd. Han återföll efterhand i en aftynande förslappning, ur hvilken han sedermera aldrig reste sig. Då hans hand ej längre mäktade hålla spiran, öfverlemnades den, enligt hans egen uttryckta önskan och Ständernas beslut, åt thronföljaren; men Kronan på hans hufvud vördade Folkets och Sonens gemensamma pietet. Oaktadt alla läkarekonstensansträngningar och den huldaste äfvensom outtröttligaste familjvård, fortgingo dock oafbrutet aftynandet och hopade bräckligheter, eller riktigare: hindrades dessa nära tvänne år att släcka det fysiska lifvets gnista; men på räddning och ännu mindre på återställande af själs- och kroppsförmögenheter var ej ens att tänka. Man sväfvade således icke mellan fruktan och hopp — man afbidade med vemodig undergifvenhet det fruktade ögonblicket, som ej längre kunde uppskjutas.

Den lättsinniga populariteten, hvilken under Konung Oscars regeringstid icke alltid förblifvit trogen, återvände, ångerfull, till den höge patientens dödssäng, och räckte der tillika en försonande hand äfven åt Henne, som *aldrig* svikit den trohetsed hon svor vid altarets fot, att med Honom dela ljuft och ledt. Glädjebägarens must har hon njutit utan öfvermod, och utan förtviflan tömt sorgernas bäska kalk intill dräggen.

»Dit du går, dit vill jag ock gå; der du blifver, der blifver jag ock.»

Men

”*Skiljas måste makar, bröder: Men det ges ett hem ännu. Dit mitt hopp, när hjertat blöder. Lyft, o lifvets Furste, du! Der mitt rätta bo jag hinne, Här blott skyld i vandringstjell! Der de saknade jag finne, Evigt, oskiljaktigt*

säll!”